



Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

200

2004

10 - 32

ԹԱՐԻԽԻ ԷՐՄԵՆԻԱՆ

ԿԵ

ԿԻՒԼԻՍՔԱՆԸ ՇԱՐԳԻՅԷ



ՄԻԻԷԼԼԻՑԻ

ՏԵՎԼԷՔ Յ. ՏԵՎԼԷՔԵԱՆ



ԻՍԹԱՆԳՈՒ

ՄԱԹՊԱՍԻ ԱՐԱՄԵԱՆ

1876

ԹԱՐԻԻԻ ԷՐՄԷՆԻԱՆ

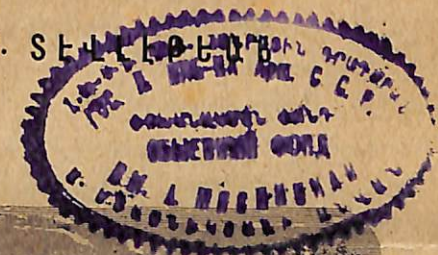
ՎԷ

ԿԻԼԻՍՔԱՆԸ ՇԱՐԳԻՅԷ



ՄԻԷԼԼԻՑԻ

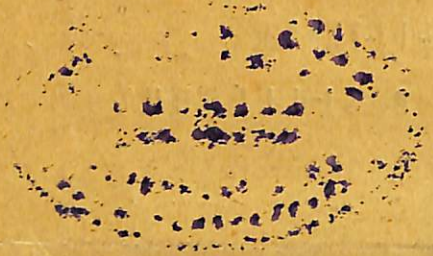
ՏԵՎԼԷԹ 3. ՏԵՎԼԷԹ ԵՄԲ



ԻՍԹԱՆՊՈԼ

ՄԱԹՊԱՍԻ ԱՐԱՄԵԱՆ

1875



145-62

Մ Ո Ւ Գ Ա Տ Տ Է Մ Է



ԻՌՆԵԱՏԱ եաշամագտէ օլան շունճա մուլթէլիֆ միլ-
լէթլերին ալը պիր վէ քեաֆֆէսի տախի պիր գանտան
հասըլ օլտուղու աշիքեար տըր. նասըլ քի Ալլահ աղիմիւ-
շան հազրէթլերի ճիհանը եօգտան վար իյլէտիլի զէման,
ու մոււմ տիւնեայը ճէմի թէղեինաթը իլէ միւզէյէն գըլ-
տըգտան սօնրա, քէնտույէ պիր գուլ վէ տիւնեայէ պիր
հիւքիւմտար խալգ իթմէք միւրատը իլահիլէրլէն ին-
սան ճընսընը եարաթմըլ օլտուղունա տախի շիւպհէսիդ
իհթիգաթլա ինանմըլը տըր :

Փագաթ պէնի ստէմի տիկէր մախլուգաթտան թէֆրիք իթմէք իշիւն,
անլէրէ ագըլ, ֆիքիր, վէ ըատէթ, եանի՝ ճան գուտրէթլերի իհսան
պուլուրտու քի, անլէր իլէ տիւնեայէ հիւքմ իտէպիլիսիլէր, Պու ճիւմլէ՝
անլէրի պիր ըէպպանի թէնպիհ իլէ հիւքմ թահտընա վաղ իյլէտի քի, ին-
սան ճընսը հէր նէ գատար աղամէթէ, գուլվէթէ վէ տէվլէթէ մալիք օլ-
սա պիլէ, եինէ քէնտիսիսին մախլուգ օլտուղունու տէրխաթըր իտէրէք,
էմրի իլահիլէրինտէն զէրրէ գատար խուրուճ իթմէսին, վէ քէնտի գանտաշ
ու ագրանը իլէ միւթէտիլանէ տալրանարագ, Բապպիսին իհսանը պիղայէսի
իլէ միւզէրրէֆ օլտուն, վէ ատապ ու նամուս իլէ քէնտի ճընս ու զիւրրի-
յէթիսի արթըրարագ, քիւրրէի զէմինի շէնլէթոին: (Աճեցէք և բազմացա-
րուք և լցէք զերկիր. — Թէվրատը Շէրիֆ, Ծ՛ննդ.):

Էմմա պու մախլուգ օլան ճընսը պէշէրիլէթ՝ մուղայիր հարաքեաթլար-
տա պուլունուպ, էվլէլա քէնտի ամիրինէ գարշը իսեանէ գալգըշտը, վէ
պիւթիւն ճիհանէ վէ հաթթա եըլտըղլարա տախի հիւքմ իթմէք իտէյալի
իլէ, քին ու զարագ, գան ու գըթալ (սպանութիւն) վէ զայըր էնվաի ֆըսդ
(չարութիւն) ու կիւնաս իլէ տիւնեանըն շիրագէսինի պօզուպ խարապ իթ-
տիքտէն մատա, թիւրապը զէմինի գան իլէ միւլէմմա իյլէտի. նասըլ քի
պու կիւնքի կիւն տախի օլ էֆքեարտա պուլունանլար էքսէրիէթ թէշըիլ
իթմիշ օլտուղլարը ալէնէն կէօրիւլաիկիւ կիպի, քէգալիք աթիգ թէվա-
րիլէր վէ վուգուաթը ախըրէլէր շէհատէթ իթմէքտէ տիրլէր:

Իմտի՝ պու գան իլէ միւլէմմա օլան թօվրագ սայըր պիր շէյ իլէ թէ-



27321-62

միջակայքով, իլլա իլմ իլէ . զիրա իլմ ինսանըն նէ օլտուղունու վէ տինեա-
տէ սէատէթ ու տէվլէթ քիմլէրէ այլտ օլտուղունու վէ անտէ ըէֆահը հալ
իլէ էօմը կէչիրտիքտէն սօնրա՝ էպէտի հայեաթէ լայըդ օլմագ իչինն,
քէնտի Խալիզի օլան Ալլահա նէ տիւրլիւ ուպուտիլէթ վէ իպատէթէ
պօրճու պուլունտուղունու թալիմ ու թէտրիս իտէր :

Ալէսսէվիլէ իլմ տէնիլէն շէյ պիր չօդ դըսմա թագսիմ օլունուպ, անլէ-
րին իչինտէ հէր քէսէ պաչըճա լիւզում կէօրիւլէն դըսմ, սէլէֆ ու աթա-
լարըն պաչընա կէլէն ֆէլաքէթլէրտէն իպրէթ ալմագ խոսոսուտ ուուր .
լաքին իպրէթ ալմագ վէ սայըրլէրին թէճըրիւպէսինտէն իսթիֆատէ իտէ-
պիլմէք իչինն թարիս քիլմէք, եանի կէչմիշ վուգուաթլարա վուգուֆ օլ-
մագ լազըմ տըր :

Թէվարիս (պատմութիւն) իւշ նէվ տիր. էվլէլա Թէվարիսի Բուհանիլէ
(սըբազան պատմութիւն) տէնիլէն նէվ տիր.քի, շու եա պու վիէյղամպէր
ֆիլան միւճիւղաթը իճըա իթմիշ, ֆիլան թէնպիհիլէրի եախօտ քէլամլարը
սէօյլէմիշ, շու եա պու դավլարը սէֆալէթտէն գուրթարմըշ վէ անլէրի
միւնէվլէր դըլմըշ օլտուղունու, վէ սայըր հիքմէթլու վուգուաթլար նադշ
իտէր. քէզալիք Ազիզլէրին Ամէլի (վարք սըբօց) տէնիլէն քիթապլար քի,
անլէրին ամէլ ու հարաքեաթ վէ շէհատէթի տինիլէրինի հիքեայէ ի-
տէրլէր :

Իքինճիսի՝ Թէվարիսի Միլիլէլէր (ազգային պատմութիւն) օլուպ, միւ-
վէրրիլէր (պատմիշ) պէր միլլէթին եախօտ ումում միլլէթլէրին միյանըն-
տա կէլմիշ կէչմիշ վուգուաթը դալէմէ ալըպ՝ ումումուն ախազընը տիւ-
զէթմէք իչինն էյի պիր իպրէթ իպրազ իտէրլէր: Իւչինճիսիւ մասալ
նէվինտէ օլան հիքեայէլէր օլուպ, պունլարտան պազըլարը էյլէնճէ, վէ
պազըլարը տախի ինսանըն ախազընը իսլահ իթմէք իչինն թէրթիպ օլուն-
մուշ տուրլար :

Թէվարիսի՝ ումում նասա վէ պա խոսոսու միլլէթիմիզէ ֆայտէլի սու-
րէթտէ իպրազ իթմէք իչինն, եալընըզ հիքմէթ ու դարայիպ նէվինտէն
օլան վուգուաթլարը զիքր իթմէք քեաֆի տէյիլ տիր. զիրա բուհանի քի-
թապլար իլէ ճընս, միլլէթ վէ վաթան դայրէթի թանըլամազ, անըն իչինն
թարիսի բուհանիլի էքինճի դըսմ ատտ իթսէք՝ ճայիզ տիր. նասըլ քի Թէ-
սալրոս նամ ալիմ «Թէն խասթա օլտուղու հալտէ, ճան քէնտի գուտրէթլէ-
րինի իճըա իտէմէզ», տէր: Խոսոսուտ մէզքիւրէ իչինն պիզ թարիսի միլլիլէ
վէ ումումիլէնին ֆայտէլի սուրէթտէ օլան պէնտլէրինտէն պահս իթմէյի
միւրաճճահ ատտ իտէրիզ. զիրա անտէ աշիքեար կէօրիւրիւզ, աթալարըմը-
զըն նէ տէրէճէ միլլէթինի, վաթանընը, վէ տին ու մէզհէպինի սէվմիշ
օլտուղարընը, վէ ինսանիլէթ վէ տիւնտէթ խոսոսուտնտա իթաիլէ-
րի ճահթ ու իգաամը. ֆէզալիք, եինէ անտէ կէօրիւրիւզ, տինսիլիք,
մէրհամէթսիլիք վէ իթթիֆագսըզըզ, վէ իլմտէն պիպէհրէ, ճահիլ ու
խօսալին օլտուղարը իչինն նէ տիւրլիւ պէլա ու ֆէլաքէթլէրէ օլրամըշ

օլտուղարընը, վէ խարիճի տիւշմէնլէրէ իթթիֆագ, գուվլէթ վէ ազըլա-
նէ թէտպիրլէր իլէ գարշը կէլմէք լազըմ էքէն, մուղայիրի օլարագ՝ տիւշ-
մէնի իւղէրլէրինէ տալլէթ իթմիշ, վէ իլա նիհայէ տախիլի մուարազալարա
սէպէպիլէթ վէրէրէք, եէքաիկէրլէրինի սէֆալէթ վէ գըլըճա թէսլիմ
իթմիշ օլտուղարընը, վէ դայրիհիւմ . . . :

Իչպու պահսըմըլ իլէ թարիս պիլմէք ֆարզ օլտուղունու անլաթմագ
իսթէտիք. էվլէթ, նասըլ քի հէր միլլէթէ վէ հէր շախսա քէնտի մէզհէ-
պինի վէ միլլէթիլիլինի թանըմագ ֆարզ իտէ, էօյլէ տէ թարիսի միլլիլէպինէ
վուգուֆ օլմագ ֆարզ ու էլգէմ տիր. չինքի թարիս պիլմէքլէ հէրքէս
քէնտի հայեաթը սէպէպիլ օլան սէլէֆ ու էճատընըն դատր ու հասիլէ-
թինի թանըտարագ, հէր վէճհ իլէ նամագպուլ հարաքեաթտան սագընա-
պիլըր վէ խէլէֆլէրինէ կիլ իպրէթ վէրէպիլըր: Խոսոսուտ՝ շունճա ազիզ
շէհիտլէրիմիլին գանը իլէ իշթիրա օլունումուշ օլան մէզհէպ վէ քիլիսէմիլի
սէվմէք վէ պինսպէրին եէքաիլ վէ եէքճիհէթ օլարագ՝ միլլէթէ, վաթանա
վէ տէվլէթէ սատագաթ իլէ խըտմէթ իթմէք ճիւմլէմիլին ֆէրէզէսի օլ-
տուղունու պիլիպ, պունլարը ֆիլլէն իճըա իթմէք թարիլիլինի էօյրէնէպի-
լիլիզ :

Իմտի հէր շախսա այլտ օլան պիր խըտմէթ վար իտէ, աճիլլէրէ տախի
այլտ օլան խըտմէթ պապընտա՝ վաֆիր զէմանտէն պէրի շալըշպ հուսուլէ
կէթիրմէք արզու ու նիլէթիլլէ վէ միլլէթիմէ պիր խըտմէթ իթմէք էֆ-
քեարը իլէ իչպու նէչրիաթա թէշէպպիւս իթմէքտէյիմ: Շէօյլէ քի, Ալի
Օսման տէվլէթի թէպայիլէթինտէ պուլունտուղունումուզ հալտէ, հէր նէ գա-
տար մէքթէպլէրիմիլ իլէրու կիթմէքտէ իտէ տէ, պու կիւնքի կիւն եիւզ-
տէ տօգսանըմըլ անա լիսանըմըլ աշինա օլմատըղըմըլտան դաթի նազար,
ասըլ խալիս լիսանըմըլ օլան դրաբարը իտէ վիէք ազ քիմսէլէր պիլմէքտէ
օլտուղարընտան, թարիսի միլլիլէմիլ փէսիմանտէ գալմագտա վէ միլլէթին
էքսէրիաթընըն ինտինտէ հիշ մագամընտա նազար օլունումագտա տըր. միլ-
լէթ տախի քէնտինին նէրէտէն կէլմիշ, քիմտէն թէվլէլիւա իթմիշ, քիմլէ-
րին թէնվիլիլ իլէ պէր հայեաթ դալմըշ, վէ գանըլ հիւքիւմտարըն ինայէթ
ու մէրհամէթինէ մագհար օլարագ՝ սէատէթի հալ իլէ եաշամագտա օլ-
տուղունու թաֆսիլէն պիլմէմէքտէ տիր:

Պինաէն ալէյհ, պու աճիլլէրի թարիսի մէզքիւրու սէլէֆլէմիլտէն պի-
զէ պախշ օլունան ունուտուլմազ ասարը պէրկիւլիտէլէրինտէն մէճմու
իտէրէք, մուֆասալ սուրէթտէ վէ աչըք թիւրքճէ օլարագ թէրճիմէ ի-
տիպ, անա լիսանըմըլ աշինա օլմտան միլլէթտաչարըմա թագալիմ իթ-
մէք արզիւսիւնտէյիմ: Փագաթ նիլլէթ ու էֆքեարըմ, հաշա, նէ շէրէֆ
դազանմագ, նէ քէնտիմի դալէմ մէյտանընտա կէօսթէրմէք վէ նէ տէ պիր
խոսուտի էնթէրէ իչին տիր. իլլա մա թէէսիւֆ տէյէպիլիլիլիմ քի, միլ-
լէթտաչարըմըն էքսէրիսի թէվարիս իլմիտէն պիլիսպէր գալըղլարը
հալտէ, պէլքի պու կիտիշ իլէ նիլէ տէհրլէր կէչաիքտէ, մէտէնիլէթ թա-

Խիւլասէի քելամ, արզուի ածիղանէմ միւճիպինճէ, թէվարիխի միլիյէ-
միղին ասարը օլան վէ հալա ճէմի քիթապէթփէրվէրան ինտինատէ պիւրէր
ղիյգըյմէթ ճէվէր մանէնտի սայըլան Հայոց Պատմութիւնլարըն մէճմուհինի
օգուճաղա արզուքէշ օլան միւհթէրէմ միլլէթտալլարըմա, մին զայրի հատ-
աին, թագաիմէ ճէսարէթ իթտիկիմ հալտէ, սու պապտէ պաղը գուսուր
ու թագսիրաթըմ հագգընաա ափվ ու քէրէմլէրինի թէմէննի իտէրիմ:

Տ. Ե. ՏԷՎԼԷԹԵԱՆ

ՕԳՈՒՅԱՆ ԶԵՎԱԹԱ ՊԻՐ ԻՆԹԱՐ

Իչպու թարիխի էրմէնիան աթիտէ պէյան օլունաճաղը վէճհլէ, ալթը
ճիլտէ միւնգասիմ օլունաճագ իսէ տէ, քիւլլիյէթլի մէսարիֆէ միւհթաճ
օլտուղունտան գըսմ պէ գըսմ վէ հէր գըսմը բէսալէ պէ բէսալէ (տեար
աու տեար) թապ ու նէշր օլունմասը թէնսիպ կէօրիւլմիւշ օլտուղու հէր
վէճհ իլէ սուհուլէթլի պիւր թարիգ ատա օլունմուշ իսէ տէ, եինէ խայլը
ղահմէթ վէ մէսարիֆաթտան արի օլմայան պիւր նէշրիաթ՝ եալընըլ միլլէթ
վէ վաթանտալլարըմըն սայ ու զայրէթ վէ թէշվիգաթը իլէ իքմալ օլունա-
պիլիւր. իմտի՝ պու սահիհլիկէ հէր քէսին շէհատէթ իտէճէյինէ իգնա
օլմուշ օլտուղումուղտան՝ թարիխի էրմէնիան վէ կիւլիսթանը Շարգիյէ
(պատմութիւն Հայոց և Սրեւրէան բուրաստան) իւնվանընա հայիղ օլան
թարիխիմիլ էմապլէրինէ նիսպէթէն կէրէք գըթասը վէ կէրէք բէսիմլի
պէօյլէ պիւր ճէսիմ աղգային պատմութիւն իլք տէֆա օլարագ բունիւմա
ու գուհուրա կէլմիշ օլտուղու հալտէ, պէյն էլ միլլէթ մագպուլ թութու-
լաճագ արը տէյու զանն իտէրիմ. իչպու զաննը ածիղանէմտէ եանըլըշ
օլմատըղըմա տէլիլ ալէլիսուսուս իչին տէվամը իլէ իքմալի անճագ ֆի-
րուլթիւնէ մէրպուլթ օլաճաղընտան՝ օգույան զէվաթըն համիյէթ, զայրէթ
վէ թէշվիգիւնի թալէպ իթմէքտէ օլտուղումու արղ ու պէյան իտէրէք,
արղիւի չաքէրանէմէ մուվաֆիֆագ օլմագ իչիւն ինայէթ ու քէրէմ Բապպի
թէ՛ալա հաղրէթլէրինտէն նիյաղ իտէրիմ:

Տ. Զ. Տ.

Տ Ի Պ Ա Ճ Է



ԹԱՐԻԹԻ Միլիյէմիղ հէր նէ գատար տիւննանըն եարատըլընտան
վէ ինսանըն խալգ օլունտուղունտան պաշաեարագ՝ սու թու-
ֆանընա (Նրհեղեղ) գատար, վէ անտէն տախի Պաղտատ շէօլիւնատէ Սէնաար
նամ օլատէ լիսան ու տիլլէրին գարըլմասընա գատար նագլ իտէր իսէ
տէ,ասըլ թարիխի էրմէնիան աթամըղ օլան Հայկ նամ գահրամանտան պէտ
իլէ պու անէ տէկին շունճա տէհրլէրտէ միլլէթիմիղին սիւրմիւշ օլտուղու
տէվը ու սալթանաթը վէ շէքմիշ օլտուղու ֆէլաքէթ ու պէթպախթըլըգ-
լարը մտէն պէրապէր նագլ ու նագշ իտէր:

Գատիմտէն պէրու միլլէթիմիղին աճվալը ումումիյէսինէ նագար գըլըն-
արգտա, միւշաատէ օլունան մէնղարէյի թէշպիհ իթմէք իթմէնիլտիկի
հալտէ, աչըգ տէրեալէրտէ եօլճուլուգ իտէն պիւր կէմիյէ թէշպիհ օլունա-
պիլիւր. նասըլ քի կէմի պաղէն միւսայիտ հէվայէ թէսատըֆ իտիպ, սէատէ-
թի հալ իլէ եօլ ալըր, վէ պաղէն տախի շիտտէթու պօրալարա թութու-
լուպ՝ տաղլէր կիպի տաղալէրէ էյլէնճէ օլարագ պիւր թարաֆտան տիկէր
թարաֆա չաղգանտըղը հալտէ, քէնտիսինի սահիլի սէլամէթէ չըգարմագ
իչիւն ումում թայիֆէսի իլէ նագլ օլունմագ էլէմ ու միհնէթէ տիւշար
օլուր, պունա միւմասըլէն միլլէթիմիղ գատիմտէն պէրու պաղէն շան ու
շէօհրէթ իլէ տէրէճէի նիհայէտէ պալէալէրէ չըգմըլ, վէ պաղէն տախի
էօյլէ մուսիպէթ տէհրլէրէ թէսատիւֆ իթմիշ տիւր քի, քէնտի շէքմիշ օլտու-
ղու տէրա ու մէշագգաթը թարիֆ վէ պէեան իթմէք իչիւն, գալէմլէր տի-
թիւրէալիքտէն մատա, օգույան տիլլէրին թէլաֆիֆուղու զայպ վէ կէօլլէրինի
աճը եաշլար իլէ մէմու իթտիւրէրէք, հէր քէսի տէրին թէֆէքբիւրլէրէ
զարգ իտէր . . . :

Պունտա պըրագալըմ Չամշեան քէնտի սէօյլէսին.
« Պաղէն տէվլէր կիպի գահրէմանլարըն զայրէթի միլիյէ վէ վաթանիյէ-
լէրի իլէ խարիճի տիւշմէնլէրէ մուգալէմէթ իտիպ, ումում միլլէթ իլէ
պիլ իթթիֆագ սալթանաթ ու տէվլէթէ մալիք օլուր իտի :
« Պաղէն թէտպիւրսիղիք վէ տիւրայէթսիղիք սէպէպիւնտէն մաղլուպիլիյէթ,
գըլըճ, էսիւրլիք վէ հէր տիւրլիւ ֆէրիշանիյէթէ կիւրիֆթար օլարագ, վէ
տաղլէր, տէրլէր վէ շէօլլէրտէ այալ ու էվալարընտան սուր օլարագ,

մահազոհն ու միւրքեատէր, աճ ու թագսիր, ահ ու ֆիղան իլէ ինլէյիպ սըզ-
լար իտի :

« Պագէն իլհամը իրահի իլէ փիւրքեմալ օլան րէիս վէ հիւքիւմտարան վա-
սէթատը իլէ վէ Ինճիլի Շէրիֆին պախշ իթտիկի տին ու տինայէթին շէօհ-
լէլէրի սայէսինտէ թէնվիր օլարագ, իլմ ու սանաթ վէ քիթապէթ իլէ մէշ-
ղուլ օլուր իտի :

« Պագէն զատար վէ ճէմիի պաթըլլիյէթ իլէ փիւրքիտէ օլան տիւմէնճի-
լէրին Կանլըշ գըլաղուղուղու իլէ միւլհիւտիւլիւք (հեթանոսութիւն) եօլ-
լարընա տիւշիւպ, իգ ու թարիգի պէլլիսիղ կերտապլար տէրունինտէ զայպ
օլուր իտի :

« Պու ճիւմլէ իլէ տախի Էն զիւտտէ ֆէլաքէթլի վագըթլարտա Ալլահըն
ինայէթ ու քէրէմի, շաչընլարը իսլահաթ վէ սախլէրի տախի իթաաթ թահ-
թընա տախիլ իտիպ, քէնտի մէվճուտիյէթինի պագը սագլար իտի, վէ
ղայրըհիւմ : »

Կէլէլիմ թէվարիսի միլիյէմիղին գաիտէսինէ .

Պալէատէ պէյան օլունտուղու միսիլլիւ, թարիսի մէգըիւրէ Հայկ նամ
գահրէմանտան պալայրպ՝ վագթը հագըրէյէ գատար ինէր. պու վէճհ իլէ
տէօրտ պին սէնէյի միւթէճալ՝ ըլ խայր տէհրլէր կէշմիշ տիրլէր, վէ ումումի
միւվէրիսլէրին գալլինճէ, մէգըիւր տէհրլէր ալթը գըմամ թագսիմ օլուն-
մուշ օլուպ, պէհէրինէ պիրէր իամ ու իւնվան վէրիլմիշ տիր, չիւնքի հէր
պիրի այրը այրը հիւքիւմտարան սիլսիլէսի թահթը իտարէսինտէ պուլուն-
մուշ տուր :

Պիրինճիսի Հայկաղեան Գտէվրի տիր քի, պու տախի Էքի գըմամ թագսիմ
օլունմուշ տուր. Էվլէլէրի գըմը պէյգատէլէր տէվրի տիր քի, Էվլատտան
Էվլատտ սիլսիլէ սիւրիւպ, քէնտի փէտէրլէրինին թէրք իթտիկի հիւքիւ-
մէթէ տէվամ իտէրլէր իտի. պու իտէ Տանուսհրախան Իշխանուժ իսն թէս-
միյէ օլունուր իտի: Տիկէր գըմը Էլք Էվլէլ փատիշահլըգ թաճընա միւլէս-
սէր օլան Պարոյր նամ թագաւորուն տէվրի օլուպ, մէրգուժ միլլէթին վէ
տիւվէլի Էճնէպլիյէնին հիւնսիւ ըրղապընը, վէ թէվէճճիւհիւնիւ քէնտինէ
ճէլպ իլէ պիր էյամ հիւքիւմէթ սիւրմիւշ տիր, պունուն խալէֆլէրի (յա-
ջորգ) Վահէ նամ փատիշահա գատար Էնիպ վէ անտէ խիթամ պուլմուշ
տուր : Իշպու Հայկաղեան թէսմիյէ օլունան Էքի գըմըն տէվրի միւթէա-
գըպէն 2197 սէնէ տէվամ իտուպ՝ 66 հիւքիւմտար կէօրտիւքտէն սօնրա
ինգըրաղ պուլուպ, պագը Էճնէպի գայմագամլարըն իտարէ իթմէլէրինի
տախի կէօրմիւշ իսէ տէ, պունլարըն սայրսը փէք աղ տըր :

Իքինճիսի Արչակունեաց տէվրի թէսմիյէ օլունուր. զիրա Հայկաղեան
տէվրի սէճիւպ պիթտիքտէն սօնրա, պիւթիւն շարգ էյալէթլէրինի պիր
ղալըմըն փէնչէսինտէ պըրաղմամագ միւրատըրէպպանիյէնէ մէպնի, Մակե-
դոնիա իմփէրաթօրու պէօյիւք Ալեքսանտրըն վէ անըն խալէֆլէրինին Էսիր-
լիկինտէն իտէյա օլմագ նիյէթիլլէ Պարթեւեան նամ զիւրլիյէթինտէն Ար-

շակ Ա. մէրգուժ Ալեքսանտրըն վէֆաթընտան 60 սէնէ սօնրա պաշ գալ-
տըրըպ, պիր չօգ մուհարէպէլէրտէն սօնրա քէնտիսինի Խօրասան էյալէ-
թինտէ փատիշահ իլան իթտիրտի. վէ շըմալի թաթարիսթանտան Կասպ
տէնիղինէ գատար, վէ Մարիսթանտան (Քիւրտիսթան) Կանի Շիրվան, Կի-
րան, Գարապաղ վէ սայըր ճէնուպ թարաֆընտան Աճէմիսթանա, վէ ան-
տէն տախի Հինտէ գատար 31 սէնէ հիւքմ իթտի, վէ անտէն քէնտի օղու
Արտաշէս 26 սէնէ, վէ անտէն Մեծն Արչակ Բ. օլքի Պաղտատը Ասորես-
տանը վէ Հայաստանը Ալեքսանտրըն խալէֆլէրինին հիւքիւնտէն գուր-
թարըպ քէնտի գարընտաշը՝ Վաղարշակը Հայաստանա գըրալ նասպ իտիպ,
քէնտինէ Էքինճի Կանի վուպլին իթտի : Օլ զէման Վաղարշակ պիւթիւն
Էրմէնիսթանը Մակեդոնիալըլարըն հիւքիւնտէն գուրթարըպ՝ շան ու շէ-
րէֆ, գուվլէթ ու ազամէթ, ագըլ ու թէտպիր իլէ Արչակունի հիւքիւմէ-
թի տէվրինի թէէսիս իթտի : Իշպու տէվր ու սալթանաթտա մէգըիւր
սիլսիլէտէն սօն Արտաշէս թագաւորա գատար 41 հիւքիւմտար օթուրուպ,
577 սէնէ տէվամ իթմիշ տիրլէր :

Իւչիւնճիւսիւ, Մարգպան (բրէնս) վէ ոստիկան (գայմագամ) նամ հիւ-
քիւմտարլարըն տէվրի տիր. մարգպանլար Աճէմ թարաֆընտան վէ ոստի-
կանլար տախի Հագարացի տէնիլէն Արապ խալիֆիլէր թարաֆընտան նասպ
օլունուպ, իտարէի հիւքիւմէթէ նէզարէթ իտէրլէր իտի. իշպու Էքի գըմ
գայմագամլարըն մապէյնինտէ վէ 60 սէնէ զարֆընտա Բուժ իմփէրաթօր-
լարը թարաֆընտան կիւրապաղաոս նամը իլէ Հայ պէյգատէլէրի բրէնսիլք
քիւրսիւսիւնէ գուուտ իթմիշ օլուուղարը հալտէ, մէգըիւր մարգպանլար վէ
ոստիկանլար տէվրի ճէման 51 հիւքիւմտար վէ 431 սէնէ տէվամ իթմիշ տիր :

Տէօրտիւնճիւսիւ Բագրատունեաց տէվրի իլէ անըլըր. պու տախի Աշոտ
Բագրատունի նամ քիմէսնէտէն իպնա վէ թէէսիս օլունմուշ տուր. շէօյլէ
քի, Արչակունեաց տէվրի Էլք փատիշահը Վաղարշակ զէմանընտէ, պիր թա-
գըմ Եհնուտի պէյգատէլէրի Հայաստանա կէլիպ սըղընմըշ վէ Հայըղը
գապուլ իլէ միլլէթէ իլհագ օլմուշ օլուուղարընտան, տէվլէթէ վէ միլլէթէ
պէօյիւք խըտմէթլէր իֆա իթմիշլէր իտի. պունա միւքեաֆաթէն Վաղար-
շակ թարաֆընտան մէգըիւր Բագրատունեան պէյգատէլէրի սիլսիլէսինէ
պիրինճի զատէկեանլըգ վէ Թագաղիւր նամը, Կանի գըրալա թամ կիյաիր-
մէք իմթիւեաղը վէրիլմիշ օլուպ, պու զիւրլիյէթտէն թէվլէլլիւտ իտէն Աշոտ
Բագրատունի 332 (թուական Հայոց) թարիսինտէ խալիֆէտէն վէ Բուժ
իմփէրաթօրու Վասիլիոստան թամ վէրիլիպ փատիշահ նասպ օլունարագ,
Էվլատտան Էվլատտ հիւքիւմէթ սիւրտիւլէր. պունլար տախի 21 հիւքիւմ-
տարտան վէ 181 սէնէ տէվամտէն սօնրա, Գագիկ Բ. նամ գրալըն Բուժլար
թարաֆընտան իտամ օլունմասը իլէ, իշպու տէօրտիւնճիւ տէվր խիթամ
պուլմուշ տուր : Մէգըիւր Բագրատունեաց տէվրի զէմանընտա Հայաստան
պիր էյամ պիր գալ գըրալլիյէթէ թագսիմ օլունմուշ օլուպ, անլէրին
վասիլը իլէրուտէ պէյան օլունաճագ տըր :

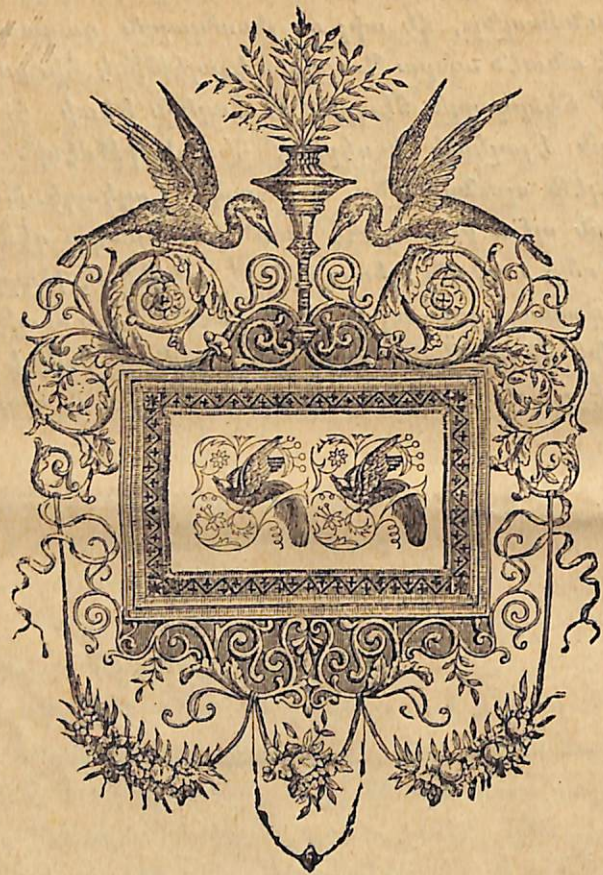
Պէշինճի տէվր Ռուբինեանց տէվրի թէսմիյէ օլունուր, պու իսէ Ռուբէն նամ պէյլատէ բրէնստէն պաշար. մէգըիւր բրէնս Բագրատունեանց տէվրին սօն հիւքիւմտարը օլան Գագիկ Բ. փատիշահըն ինթիգամընը Բումլարտան ալմագ իչիւն, թարիսի իսալիյէնին 1080 (Հայ թուական ՇԻԷ 527-529) սէնէսինտէ պիր թագըմ պէհատըր ասաքիր ճէմ իտէրէք, Կիլիկիա էյալէ-թինտէ Կօսիտառ նամ գալէյի զապթ ու թէսիւլ իթտի, վէ պատէհու Տորոս (Տիւրզիւ) տաղլարընը վէ Փուիւզիա (1) էյալէթինի Փէթհ իտէրէք, պիւթիւն Բումլարը օլ թարաֆլարտան տէֆ իթտի. զիրա Բումլար Գագիկ գրալը գաթլ իտէրէք, անըն ճէսէտինի Գարա Հիսար (Կիլիստառ) շէհրինին տիշարըսընտա ասմըլար վէ հայլարա իպրէթ իթմիշէր իտի: Իշթէ պու սիւ-սիլէ էվլատտան էվլատա գուվլէթ քէսպ իտէրէք, էվլէլլէրի պարոն եախօտ իշխան իւնվանընը թաշըրլար իտի. ֆագաթ սօնրատան իքինճի Լեւոն խա-յակիր նամ ճէնքճի կիրուհինէ մուավէնէթ իթմիշ, վէ էթրաֆտա օլան ասի միլլէթլէրի տաիրէի իթաթա ալմըլ օլտուղու իչիւն, Ալաման վէ Բում իմ-փէրաթօրլարը թարաֆընտան քէնտիսինէ գրալ իւնվանը վէրիլմիշ վէ թաճ կէճտէրիլմիշ օլտուղունտան, Հայ թարիսինին ճէս սէնէսինտէ գրալ թագտիս օլունտու: Պու գրալըգ Ալթընճը Լեւոն նամ փատիշահըն զէմանընա գատար հիւքիւմէթ սիւրիւպ, պունլարըն հիւքմ իթտիկի էյալէթլէր Փորը Հայաս-տան (Քիւչիւք էրմէնիստան) թէսմիյէ օլունտու. վէ պու հէնկեամը սալ-թանաթտա՝ Մեծն Հայաստան տիւրլիւ պէ տիւրլիւ ճէպպարլար եէտինտէ ինլէյիպ սըլլատըրը հալտէ, մէգըիւր Ռուբինեանց տէվրի 26 հիւքիւմտար կէօրմիւշ վէ 200 սէնէ գատար տէվամ իթմիշ տիր:

Ալթընճը տէվր օլ տուր քի, միլլէթը էրմէնիան քէնտի գըրալ վէ զա-տէկեանը տէվլէթտէն մահրում օլտուգտան սօնրա, ախէր տէվլէթլէրին ասալէթինէ կիւվէնէրէք, անլէրին թէպալիյէթինի գապուլ իլէ 501 սէնէ-տէն պէրու մէնսուպ օլտուղու տէվլէթինէ սրադ ու սատագաթ իլէ խըտ-մէթ իթմէքտէ տիր: Լաքին շու գատար սէրվէթ ու սալթանաթտան էգ-հէր ճիհէթ մահրում օլմագլըղըն ասըլ սէպէպի պաշգա պիր շէյ օլմա-յըպ, իլլա Մովսէս Խորենացի նամ մէշուր միւլլիֆին պէեանը էֆքեար իթտիկի կիպի, իթթիֆագսըղըր, մուհապպէթսիլլիք վէ պա խուսուս էք-սէրիսինին ճահիլ (անիմաստասէր) օլմուշ օլտուղլարը տըր:

Իմսի, Թարիսի Միլիյէմիղ էվլէլճէ պէյան օլունտուղու միսիլլիւ, Թէվ-րաթը Շէրիֆտէ (Աստուածաշունչ) միւնտէրիճ պուլունան տիւնեա վէ ինսանըն խալգ օլունմասը զէմանընա մէրպուլ տուր, զիրա Գրախարն Հա-յաստան ճիվարընտա օլտուղունու թէվրաթըն սահիհիլինի գապուլ իտէն էճնէպի միւվէրրիլէր տախի թաստիգ իթմիշ տիրլէր. անըն իչիւն պիղիմ միւլլիֆլէր քէնտի թէվարիլլէրինի օլ էն աթիգ զէմանտէն պէտ իլէ գա-

(1) Պու կիւնքի Դոնիա վիլայէթի վագթի իլէ Փուիւնզիա տէնիլիպ, փայթաթթը տախի Լաւոզիկէ նամ շէհր իտի քի, Լաւտիք եախօտ Լաւգիքիատա տէնիլի իտի:

լէմէ ալմըլար տըր: Իշթէ պիգ տախի պու գախտէյէ ըիայէթ իտէրէք, Հայկազեան տէվրինտէն էվլէլ զուհուրա կէլէն պաշըճա վուգուաթլարը տախի մուլթասարէն պէեան ու թարիֆ իտէճէյիգ. շէօյլէ քի, ճիհանըն եարատըլընը վէ Նոյ Նահապետին վագթինտէ վուգու պուլան սու թուֆանընը (Նրհեղեղ), վէ անըն իլք էվլատը Յարեթտէն Գամերէ վէ Գա-մերտէն Թորգոմա, վէ Թորգոմտան Հայկազեան եախօտ էրմէնիան գալմըն ճէտտի օլան Հայկ նամ աթամըղըն զուհուրինէ, վէ Պաղտատ ճիվարընտա Ալլահըն էմրինէ գարըլ օլարագ պիր աղիմ գուլէնին (աշտարակ) ինչասընա միւպաշըրէթ օլունմասընը, վէ տիլ ու լիսանլարըն զազապը ըէպպանի իլէ գարըլմասընը, վէ անտէն սօնրա Պաղտատ էյալէթինէ հիւքմ իտէն Նեքրուլթ եախօտ Բել նամ ճէպպարըն ճէպրի, վէ Հայկըն եէտի հիւքմիւնտէ պու-լունան Հայաստան էյալէթի իւղէրինէ հիւքմ իթմէսինի վէ անըն եէտի իլէ իտամ ու թէլէֆ օլունմասընը, վէլ հասըլ Հայկազեան նամ հիւքիւմէ-թին իպգասընտան պէտ իլէ, Վահէ նամ փատիշահըն զէմանընա գատար, եանի Արշակունեանց տէվրին պիտայէթինէ տէկին վէ թարիսի տիւնեանըն 4953 սէնէսինէ գատար զուհուրա կէլէն ճէմի վուգուաթը Հայկազեան Տէվրի վէ թարիսի միլիյէմիղին պիրինճի գըսմը թէսմիյէ օլունտուղուն-տան, օլ վէճհ իլէ գալէմէ ալընըպ, թարիֆ ու պէյան օլունաճագ տըր:



սիս ի թտի քի, անլէր՝ էսէն ըրւղկեար վէ հէվանըն թէէսիրի իլէ եէր եիւղիւնիւ մամուր վէ միւնպիթ գըլընլար :

Իւչիւնճիւ կիւնիւ՝ թիւրապը զէ մինին, եանի թօփրաղըն էթրաֆընը գափւայըպ իհաթա իտէն սուլարը այըրարագ, անլէրի տէրեալէրէ թագսիմ իլլէտի, վէ պատէհու նէհը (չայ) վէ ըրմագլարըն եէր եիւղիւնտէ ճէվլան իթմէլէրինի էմը պուլուրտու քի, անլէրին վասըթասը իլէ թիւրապը զէմին (1) մահսուլտար օլտուն, Օլ տէմ քիւրէի արգ քեաֆֆէի թէգեխնաթը իլէ, շէօյլէ քի տաղլէր, տէրէլէր, չայլար, ըրմագլար վէ տէրունի տէրեատէ պուլունան ատալար վէ քէօրֆէղլէրի իլէ միւղէյեէն գըլընմըլ օլտուղու հալտէ մէյտանէ չըգըպ կէօրիւնտիւ :

Քէգա օլ կիւնտէ Դրախտ նամ պաղչէի տախի տօնատըպ սօնրատան խալգ իտէճէկի Ադամա թախսիս իլլէտի քի, մէրգուլմ անտէ սաքին օլարագ, Խալիգին սալթանաթ ու տէվլէթինէ մալիք օլուպ վէ անտէ էօմը կէչիւրսին : Վէ մէգըիւր գրախտ պաղչէսինտէ էնվաի տիւրլիւ մէյվէտար վէ լէթաֆէթպախշ աղաճլարտան մատա, զայէթ լաթիֆ վէ կիւղէլ իքի աղաճ տախի վար իտի, անլէրին պիւրինէ հալեամ աղաճը (ժառ կեհայ) վէ տիկէրինէ տախի, իյիէի վէ թէնայը Թանրմագ աղաճը (ժառ գիտութեան բարւոյ և չարի) իսմի վէրիլտի :

Պունլարտան մատա մէգըիւր պաղչէտէ խայլի փունարլար վէ ագար

(1) Հ. չ. Հողագուճ. Ֆր. կըպ թէրէսթր.

սուլար մէնպար (աղբիւր) պուլունտուղու կիպի, տէօրտ ատէա ճէսիմ նէհըլէր (գետ) տախի վար իտի քի, գրախտ պաղչէսինին հէր թարաֆընը սուլաշտըգտան վէ տիշարը չըգըպ քիւրէի արգըն պիւր չօգ էյալէթլէրինի սուլատըգտան սօնրա, հէր պիւրի պիւրէր տէնիղէ ագամագտէ իտի : Մէգըիւր տէօրտ նէհըլէրին պիւրինճիսի՝ Փիտոֆլ, Փասիս եախստ ճօրօխ նամ սու օլուպ, Հայաստանըն էրգըրուլմ վէ Հաշտէնկ էյալէթինտէ վէ թիւրքճէ Պին կէօլ (Իիւրակնեան լէրինք) թապիր օլունան տաղլէրին էթէյինտէն զուհուր իտէրէք, պիւթիւն Եիլատ էյալէթինի, եանի Լաղիսթանը, վէ Կիւմիւլխանէ, վէ Թրապիզոն, վէ սայիւր պիւր չօգ մահալլէրի սուլաշտըգտան սօնրա, Պաթուլմ եագընլարընտան Գարա Տէնիղէ տէօքիւլիւր :

Իքինճի նէհը Գէհոֆլ եախստ Արաս (Երասիս) նամ սու տուր. պու տախի Հայաստանըն մէրքէլի օլան Արարատ տաղլէրինտէն խուրուճ իտէրէք, վէ Բասաղ, Անկու, Որոտնա, Լօրա վէ Արաս նամ չայլարա գաթըլարագ Գուր ըրմաղը (Հ. յուր գետ) նամը իլէ, Պայաղիտ, Նախիջևան, Էրիվան, Շիրվան, Կանճահ, Մօկան, Շէքի վէ սայըր էյալէթլէրտէն կէչիպ՝ Կասպ տէնիղլինէ տէօքիւլիւր :

Իւչիւնճիւ նէհը Տէքիլ (Հ. Տիքըրիս) նամ ըրմագ օլուպ, քէգալիք մահէլի մէգըիւրտէն զուհուր իլէ, պիւթիւն Գիւրախիսթանը վէ Տիւրքի (Հ. Տորոս) վէ Սիմ տաղլարընը, վէ Սիւրիա վէ Պաղտատ էյալէթլէրինի սուլաշտըգտան սօնրա, Մուրատ (Եփ-

րատ) չայը թապիր օլունան նէհըէ գաթըլարագ, Պասրա եագընլարընտա տէնիղէ ագար :

Տէօրտիւնճիւսի՝ պալէատէ զիքը օլունան Մուրատնամ չայ օլուպ, պու տախի էրգըրուլուն Պին կէօլ նամ մահէլինտէն զուհուր իտէրէք, քիւչիւք Անատօլու (Հ. Փոքը Ասիա) եանի էրգիւնկեան, Էկին, Մալաթիա, վէ Սիւրիա թարաֆլարընտան Պաղտատա ինտիքտէն սօնրա՝ զիքը օլունան Տէքիլ նամ նէհը իլէ պիւրէչէրէք, Պասրա քէօրֆէղլինտէ Շագ-իւլ-Սրէպ նամ մահալտէն տէնիղէ ագար (1) :

Խըլգաթըն տէօրտիւնճիւ կիւնիւ, Խալիգ Ալլահ՝ ախիւմանտէ պուլունան հատարը վէ հիսապսըղ եըլտըղլարը էօյլէ պիւր նըգամ թահթընա վաղ իլլէտի քի, անլէրին հէր պիւրի քէնտիսինէ մախսուս օլան տէվր ու հարէքէթլէրինի իճրա իտէրէք վէ եէքտիկէրինէ աալա թէսատըֆ իթմէյեքէք՝ վաղթը, եանի՝ կիւնլէրի, այլարը, սէնէլէրի վէ զայըրսընը պէյան իթսինլէր, նատըլ քի իլէրիտէ մախլիւգաթ հագըրնտա մուլթա-

(1) Ձիքը օլան թաֆսիլաթլար՝ Թէվրաթը Շէրիֆտէն ալընմըլ շէատէթլէր օլուպ, իլք աթամըղըն մէքեանընա թախսիս օլան Դրախտ նամ ճէննէթ պաղչէսինին Հայաստան ճիվարլարընտա պուլունտուղունա պիւրէր ճէհը օլունմագ իտալաթլար տըր, Պու խուսուս իչիւն պաղը միւվէրիլլէր՝ Ադամըն լիսանը տախի Հայճա օլտուղունու հագըր իլէ զանն իթմիլլէր : Խուսուսու մէգըիւր հագըրնտա պիւր չօգ տէլիլ վէ իտալաթլարըմըլ օլուպ իքինճի գըսմտա տէրճ ու պէյան օլունմագ տըր :

սար սուրէթտէ իղահաթ վէրիլէճէք տիր :

Պէչինճի կիւնիւ՝ հալայը վէ տէրեալէրի վէ չայլարը սուլտուրմագ իչիւն՝ քեաֆֆէի ուչուչան գուլարը, վէ սուլար տէրունինտէն եիւղէն պալըղլարը, վէ հայվանաթ ու պէօճէքլէրի՝ հէր պիւր ճընսլարը իլէ եարաթտըղը կիպի, քէգալիք ճէմի մախլուգաթա էմը ու հայեաթ պախշ իտիճի տէօրտ ռանարդարա (չորս տարերք) մախսուս օլան գուլվէթի իհսան իթտի քի, անլէրին, եանի հալա, նար, սու վէ թօփրաղըն հիւքմիւ թահթընտա եաչայարագ տիւնեայէ լէթաֆէթ վէրսինլէր :

Ալթընճը կիւնիւ՝ եէր եիւղիւնտէ եաչաեանլարը՝ շէօյլէ քի, եիւրիւյէն, սիւրիւնէն վէ թէփրէնէն քեաֆֆէի հայվանաթ վէ ճանվէրլէրի, վէլ հասըլ ճէմի պիւրիւք վէ քիւչիւք, փագ վէ նափագ, եանի եէնիւր վէ եէնմէլ օլան ումուլմ ճանլը մախլուգաթը եարաթտը :

Փագաթ շունճա աղիմ ու հիւքմէթլու վէ գուլվէթլու մախլուգաթըն իչինտէ էօյլէ պիւր զաթ եօգ իտի քի, Խալիգին գուարէթ վէ իյիլիքլէրինի թանըլըպ, քէնտի թապիի շիւքըանիլէթ վէ ուպուտիլէթինի անա թագտիմ իլլէյէպլիսին. զիրա մուլթուլուգ, ճէննէթ վէ էպէտի էօմը ու սէատէթ անտէ վէ անըն միւրատը իլահիլէրինէ մէնուլթ օլտուղունտան, անըն ինայէթ ու քէրէմինէ մագհար օլմագ անճագ ինսան ճընսընա մախսուս օլուպ, շունճա մախլուգաթ ինսան իչիւն հաղըրլանմագտա օլտուղու աչիքեար իտի : Իչլէ օլ եէվմ, եանի

այլթընճը կիւնիւ, Խալիզ Ալլահ ճէմի մախլուգաթը իգմալ իթաիքտէն սօնրա, իւք փէտէրիմիզ օլան Ագամը տախի՝ քէնտի սըֆաթը իլահիսինէ մանէնտ, եանի ճէմի լութֆ ու իլմ իլէ միւտէպպիր օլարագ թօփրագտան եարաթաը, վէ անը Դրախտ պաղչէսինտէ սաքին իթաիքտի քի, պիր ազմէթլու փատիշահ կիպի ճէմի մախլուգաթա հիւքմ իթսին. վէ քեաֆֆէի հայվանաթը անըն հուզուրունա ճէլպ իլէ, անըն էմրինէ թապի օլմալարընը էմր պուլուրտու, վէ օլ տախի անլէրին հէր պիրինէ պիրէր մինասիպ իսմ թախսիս իթաի քի, պու կիւնէ գատար օլ իսիմլէր իլէ չաղըլմագտա աըրլար:

Լաքին անըն իրատէթինի սէրպէսթ պըրագտը իսէ տէ, իսթէտիկինի եափսըն վէ կէօրտիւկիւնի տախի եէսին տէյու էմր իթմէտի. իլլա մուղայիրի օլարագ, քէնտինին գուլ օլ տուղունու վէ Ալլահըն հիւքմիւ թահթընտա պուլունաճաղընը անլաթմագ իչիւն, Ագամա թէնպիհ իթաի քի, դրախտտա պուլունան հէր աղաճըն մէյվէսինտէն եէսին, էմմա իյիէի վէ Վեհալլա պիլլեհի հասսիյեթի օլան աղաճըն մէյվէսինէ սալա էլ տօղունտուրմասըն. ֆագաթ էկէր իթաաթսըլըզ իլէ էմր ու թէնպիհիմէ գարը, օլ եասագ իթաիկիմ մէյվէտէն եէյէճէք օլուր իսէն, օլ անտէ էօլիւմ ճէգասընա միւսթահագգ օլաճագսըն, տէտի: (1)

Վէ քեաֆֆէի հայվանաթը Ագամ

(1) Իչտէ պիրինճի փէրհիզ (այս է առաջին պահեցողութիւն):

հուզուրունա ճէլպ օլունուպ, անլէրին իչինտէ քէնտինէ պէյնղէր վէ քէնտիսինէ աղրան ու եարտաշ օլապիլէճէք հիչ պիր մախլուգ պուլամատըղը իչիւն, անըն մէյուս օլտուղունու Խալիզ Ալլահ ֆէհիմ իտէրէք, Ագամըն իւղէրինէ պիր ույուշուգլուգ (թմրութիւն) ույգուսու կէթիրտի, վէ օլ տէմ անըն գապուրկա քէմիքլէրինտէն պիրիսինի չէքիպ, անըն իլէ իւք վալիտէմիզ օլան Եւայը եարաթաը: Պատէհու Ագամ զաֆլէթ ույգուսունտան ույանըպ էթրաֆընա պագընաըղը հէնկեամտէ, քէնտիսինէ մանէնտ պիր մախլուգ կէօրմէսի իլէ չաղ ու իսէնտան օլարագ տէտի. — «Իյթէ շունուն քէմիքլէրի պէնիմ քէմիքլէրիմտէն, վէ թէնի տախի պէնիմ թէնիմտէն ալընմըշ աըրլար, անըն իչիւն գառը թէսմիյէ օլունտուն (այթմ այս ոսկը յոսկերաց իմոց և մարմին ի մարմնոյ յիմէ, սա կոչեացի կին. . .) զիրա քէնտի զէվճինտէն հասըլ օլմուշ տուր:» Վէ անը քէնտիսինէ եարտաշ իթաիքտէն սօնրա, էվվէլա Ալլահըն թէնպիհինի, եանի՝ ֆիլան աղաճըն մէյվէսինտէն եէմէսի եասագ օլտուղունու պիլաիրտի: Պատէհու Ագամ վէ Եւայ ինսանըն կէօղլէրի կէօրէմէտիկի վէ վասֆընը գուլարը իչիթմէտիկի, վէլ հասըլ գալէմ ու լիտան իլէ թարիֆի նամիւմքիւն տէրէճէտէ պիր սէատէթ, տէվլէթ ու իգպալ իչինտէ եաշամագտէ իտիլէր:

Կէլէլիմ եէտինճի կիւնէ. Ալլահ շունճա աղամէթլու վէ զիյգըյմէթ մախլուգաթը եօգտան հասըլ իտուպ իգմալ իթաիքտէն սօնրա, եէվմը

մէղբիւրտէ ըահաթ իտէրէք, անը միւպարէք գըլար քի, պէնիի առէմ հէր տայըմ օլ կիւնտէ քէնտի շիւքրանիյէթ վէ իսպտէթինի իյֆա իյլէսին: Մէղբիւր եէտինճի կիւն Իպրանիճէ աալլաթ (չաբաթ) ըահաթ մանասընտա օլուպ, սօնրատան խրիսթիյանլար, պիր նիյէթը մուգատտէսէ, եանի Բրիտոս էֆէնտիմիզին սուրը Յարութիւնունա մէպի, անը կիրակի կիւնիւնէ թահվիլ իթաիլէր:

Մէլայիքլէրին խալլ օլունմասը իսէ, աղիւղքիթապլարա նազարէն, պիրինճի եախօտ իքինճի կիւնտէ վուգու պուլմուշ. մասամ քի՝ անլէրտէ ճիսմ ու թէն եօգտուր, իլլա անլէրին իւշ սըֆաթ իլէ վար օլան Խալիզինէ մանէնտ, սալթրուհ սուրլար. անըն իչուն, էլպէթտէ քէնտի զաթը իլահիլէրինէ մախսուս թային գըլարըլ մայէթի խըտմէթքեարլարընը ճիսմանի մախլուգաթտան էվվէլ վար իլլէմիշ տիր:

Իմտի պու հիւքմէթ ու ազամէթլի եարատըլըշըն հագգընտա պաղը կէօնէ մախլուգաթլար վէրիլմէսի ֆայտէտէն խալի օլմաեաճաղը իչիւն, աթիտէքի իյղահաթլար օգույանլարըն նազար ու տըգաթընա իհալէ իտիլէր:

Աղիւղքիթապլարըն վէ զէմանը աթիգ ֆէյլէսօֆլարընըն գավլինճէ, սէմա՝ Վիւնազ իւղ պիւրուճ (1) թապիր օլունան օն գաթ եախօտ օն տէրէճէ գուպպէեթ թագսիմ օլունմուշ օլուպ, անլէրին հէր պիրինտէ թագըմ թագըմ եըլարըլար՝ եէքտիկէրինէ թապի օլտուղու հալտէ, միւթէմատիյէն

(1) Հյ. Կինդանակամար. Յր. Զօտիագ:

տէվը վէ հարէքէթ իթմէքտէ տիրլէր: Իչթէ պու հէր պիր թագըմըն ճէվէլան ու հարէքէթինէ մախսուս օլան վէ պիրիպիրինի թէճափուղ իտէն տայիրէ եախօտ չէմպէրի(1) գաթ եախօտ գուպպէ թէսմիյէ իթաիլէր:

Եըլարըլարըն տէվը ու հարէքէթիւնին գախտէսինի նիզամըլ սուրէթտէ իւք էվվէլգալէմէ ալան Պաղոմէոսնամ էհլի բասատ (2) օլմուշ տուր: Մէրգում՝ թարիլի Իսափիյէսին իքինճի տէհրին էվվէլլէրինտէ վէ Բօմա իմփէրաթօրու Անտօնինտուն վաղթինտէ, Մըսրտա միւնէճճիմիլիք իլմինի թահսիլ իտուպ, քէնտի զանընճա՝ օնունճու գաթ սէմալէրէ գատար աղլէն չըգմըշ իտի իսէ տէ, սաքին օլտուղումուղ քիւրրէի զէմինի, սալա գըմըլտանմաղ օլտուղու հալտէ՝ ճիհանըն պիր մէրքէզի առտ իտուպ, քեաֆֆէի եըլարըլար վէ սէյեարէլէր կիւնէշ վէ այ տախի պէրապէր օլարագ, անըն (տիւնեանըն) էթրաֆընը թամ 24 սաաթ զարֆընտա տօլաչըրլար տէյու իտտաա իթմիշ տիր: Փագաթ ԱՅԿ3 թարիլինտէ Կոպէրնիկոս նամ միւնէճճիմ Պաղոմէոսուն հիւքմիւնիւն մուղայիրինի թահգըզ ու իսպաթ իթմիշ տիր. չէօյլէ քի, կիւնէշ թարիֆ օլունմաղ վէ նիհայէթսիզ աղամէթտէ օլան կէօյլէրին մէրքէզինտէ պուլունուպ՝ քեաֆֆէի սէյեարէ (3) վէ եըլարըլար, քիւրրէի

(1) Հյ. Շըջանակ (բուրակի). Յր. սիրքօնֆէրանս:

(2) Հյ. Աստղաբաշխ. Յր. Ասթրօնօմ,

(3) Կիւնէշին էթրաֆընտա պիրէր մուսյօ եէն վազըթ զարֆընտա տէվը վէ հարէ-

արդ տախի պերապեր օլտուղու հալ-
տէ (չիւնքի պու տախի պիր սէյեարէ
տիր) , քէնտիլէրինէ մախսուս վէ
միւթէլիֆ տէվր ու հարէքէթլէրի
լիէ, անըն (կիւնէչին) էթրաֆընտա
տէվր օլունուրլար վէ անըն նուր ու
չաֆգը իլէ միւնէվլէր օլուրլար :

Կոպէրնիկոսուն իշպու գախտէսի
սօնրատան 1571—1630 տա Կէպլէր
նամ մէշնուր ալիմին պիր չօգ թահ-
գըգաթը իլէ թաստիգ օլունտուգ-
տան մատա, մէրգումուն գալլինճէ,
ճէմի նուրանի քիւրքէլէրին եախօտ
երլարը վէ սէյեարէլէրին հարաքեա-
թընա մախսուս օլան տախրէլէր
(չըշանակ) էվլէլճէ զանն օլունտու-
ղու կիպի եուվարլագ օլմայըպ, իլլա
պէյգա շէքլինտէ տիրլէր տէյիւ իլամ
իթմիշ տիր :

Իլի հիւրմէթին (1) (փիլիսոփայու-
թիւն) թահգըգ գըլարը իշպու սա-
հիհլիքլէր 1642 թարիսինէ գատար
ումումէն գապուլ օլունմամըլլար
իտի, զիրա օլ զէման Կալիլէոս նամ
ալիմ տիւնեա տէօնէր տէյու իտ-
տաա իթտիկի իչիւն, մէրգումու հա-
գըգաթա գարը քիւֆր իթտի տէյե-
րէք, Բօմատա տավայա շէքլպ գաթլ
իթտիլէր :

Իլմին թահգըգաթընա նէղարէն,
ճիհանտէ եախօտ ախլմանտէ (եր-
կինք) վար օլան պինլէրճէ նար (հուր)

քէթ իլէ ճէվլէան իտէն պազը նուրանի
քիւրքէ (լուսաւոր գունդ) եախօտ երլարը-
լարա սէյեարէ (մալորակ) նամը վէրլիմիշ
տիր (Յր. բլանէթ) նիճէ քի իլէրուտէ
թաֆսիլաթը կէօրիւնէճէք տիր :

(1) Հյ. Բնաբանական գիտութիւն. Յր.
Ֆիզիք. վէ Ժէօկրաֆի մաթէմաթիք :

վէ նուր (լոյս) իլէ մէմլու քիւրքէլէր,
կիւնէշ տախի պերապեր օլտուղու
հալտէ, ճէնապը խալիգին իհասն
պույուրտու. Ե պիր հիւրմէթլու գուվ-
վէթէ մալիք օլուպ՝ անըն վասիթա-
սը իլէ քէնտի տէվր ու հարաքէթ-
լէրինի իճրա իտէրէք : Իշպու գուվ-
վէթ իքի գըմ օլուպ, պիրի գուլիի
ճազպիյէ վէ տիկէրի տախի գուլիի
սաճիյէ (2) թէսմիյէ օլունուր. ճազ-
պիյէ, ճէգպ եախօտ ճէրպ, եանի
պիր շէյի մըգնաթըս կիպի քէնտույէ
ասղրու շէքմէք մանասընտա օլուպ,
սաճիյէ տախի ճէճիյէ, եանի ճէճ
իթմէֆ, կէրիյէ իթի վէրմէք աննաչը-
լըր : Իշթէ ճէմիի քիւրքէլէր տախի պու
իքի նէվ գուվվէթէ թապի օլտուգ-
լարը հալտէ եէքտիկէրինի տէվր վէ
հարէքէթ իթտիրլէր : Յագաթ կիւ-
նէշ քէնտի ազամէթի (պէօյիւքիւ-
յիւ) իլէ պու գուվվէթէ պինլէր տէ-
րէճէ զիւտտէ մալիք օլուպ, տիկէր
քեաֆֆէի երլարըլարը, քիւրքէի զէ-
մին տախի պերապեր օլտուղու հալ-
տէ, քէնտինէ ճէղպ վէ տէֆ իլէ,
տէվր վէ ճէվլէան իթտիրլըր. քէզա-
լիք անլէրին հէր պիրի տախի քէն-
տիսինէ թապի ըէֆիգլէրի (3) իլէ
ճէնապը խալիգին էմրի մուճիպին-
ճէ, քէնտի թարիգ ու չիկիսինտէն
ասլա խուրուճ իթմէյէրէք վէ պիր
սանիյէ պիլէ մէքս օլունմաեարագ,
քէնտի տէվր ու հարէքէթի խուսու-
սիյէսինէ տէվամ իտէր :

(1) Չգողական եւ վանողական գորու-
թիւն : — Յր. Ազրաքսիօն է ըէքիւլիօն :

(2) Սէյեարէ եախօտ միւնէվլէր քիւրքէ-
լէրտէն պազըսընըն պիր վէ պազըսընըն
տախի պիրտէն գիեատէ ըէֆիգի օլտուղու



ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0542111

